

Motion till riksdagen

1987/88:K305

av Bengt Harding Olson (fp)

om vissa riksdagsutskotts åklagarroll

Riksdagens kontrollmakt utövas av konstitutionsutskottet, justitieombudsmännen och riksdagens revisorer. Här intar KU något av en särställning varav följer även tillsyn över JO-funktionen. En konsekvens är då att KU tillagts en åklagarbefogenhet för att i förekommande fall genom åtalsbeslut kunna få domstolsprövning av misstänkt brottsligt förfarande av en justitieombudsman.

Denna åklagarroll har inte tidigare aktualiserats. Men det uppmärksammade fallet med förre chefs-JO har satt åklagarrollen i blyxtbelysning. Samtidigt ifrågasattes KU:s kompetens som åklagare.

KU har även åtalsrätt mot ledamot av riksdagens förvaltningsstyrelse, av riksdagens valprövningsnämnd eller av riksdagens besvärnämnd eller kammarsekreteraren.

Även finansutskottet har en åtalsrätt och då mot fullmäktig i riksbanken eller någon av riksdagens revisorer. Naturligtvis skulle även FiU:s åklagar-kompetens kunna ifrågasättas.

Riksdagsutskottens åklagarroll borde kraftigt begränsas och endast behållas såvitt avser KU:s åtalsrätt mot statsråd och riksdagens ombudsmän. Dessutom borde denna åklagarfunktion utformas annorlunda för framtiden.

Allmän åklagares gängse åtalsprövningsförfarande sker i princip i tre steg.

Till en början måste klarläggas vad som kan anses bevisat beträffande händelseförloppet. Vidare måste fastställas att den således bevisade handlingen är uttryckligen straffbar. Alla felaktiga handlingar, inte ens alla oetiska sådana är ju straffbara. Slutligen måste bedömas – för de fall tillräcklig bevisning föreligger om straffbar gärning – om det likväl är olämpligt med åtal i det enskilda fallet. Sådan lämplighetsprövning är särskilt föreskriven i vissa fall men möjlighet ges också mera generellt genom rättegångsbalkens regler om åtalsunderlåtelse och RÅ har här tillagts extra stor befogenhet.

Tilläggas bör att begreppet "tillräcklig bevisning" innebär något lägre krav än full bevisning. Följaktligen kan åtalsunderlåtelse beslutas även om bevisningen inte skulle räckt till för fällande dom. I detta sammanhang är också den misstänktes inställning av betydelse. För åtalsunderlåtelse krävs inte erkännande av brottet men ett bestämt entydigt förnekande bör inte föreligga. En uttrycklig begäran om domstolsprövning av målet utesluter givetvis möjligheten att besluta om åtalsunderlåtelse.

Åklagarens åtalsprövning måste resultera i ett klart och motiverat beslut. Fyra huvudalternativ finns att tillgå:

1. Om bevisningen brister beslutas att ej väcka åtal enär brott ej kan styrkas.
2. Om gärningen anses bevisad men ej straffbar beslutas också att ej väcka åtal men då på den grund att brott ej föreligger.
3. Om straffbar gärning bevisats föreligga men åtal är olämpligt kan beslutas om åtalsunderlåtelse.
4. Om icke något av nämnda tre förhållanden föreligger måste beslutas om åtal.

För fullständighetens skull kan tilläggas att det kan förekomma s. k. blandade beslut i ett och samma mål. Åtal kan alltså beslutas i någon del men avskrivning ske i andra delar och detta även på olika grunder för respektive del.

KU:s åklagarroll torde kunna fungera oklanderligt om en tydlig arbets- och ansvarsfördelning finns mellan KU och RÅ. En sådan kunde ha följande innehåll. RÅ skulle ansvara för bevisvärderingen och rättsfrågan med bindande verkan för KU. I de fall tillräckligt bevisbar brottslighet anses föreligga skulle KU ensamt ansvara för lämplighetsprövningen i åtalsfrågan. Det slutliga beslutet måste – oavsett resultatet av åtalsprövningen – bli KU:s uppgift att fatta och förse med tydlig motivering i avskrivningsfallen.

Denna ansvarsfördelning mellan KU och RÅ torde redan i dag kunna tillämpas informellt. Men för tydlighetens skull borde en sådan reglering direkt införas i riksdagsordningen och rättegångsbalken. Härmed skulle ansvarsfördelningen klart och tydligt markeras. Det skulle samtidigt utgöra en uttrycklig rättssäkerhetsgaranti mot ogrundade åtal och avskrivningar.

Den skisserade ansvarsfördelningen skulle rimligen minimera men troligen ej helt eliminera kritik mot KU:s beslut i åtalsprövningsfallen. Men ansvaret för oacceptabla beslut om åtalsunderlåtelse får då utkrävas i allmänna val.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen hos regeringen begär att en utredning tillsätts med uppgift att förändra riksdagsutskottens åklagarroll.

Stockholm den 11 januari 1988

Bengt Harding Olson (fp)